

Ukázka těsnopisného vydání Babičky z roku 1947

svých spisů s ním podepsala po delším váhání v září roku 1861. Do Litomyšle přijela, aby pracovala na sebraných spisech 13. září 1861 a Augusta se snažil Němcové všemožně vyhovět. Opatřil ji ubytování v hostinci Modrá hvězda (u Pífflů) a sám ji po Litomyšli provedl. Jako první svazek měly vyjít dosud nepublikované práce Němcové. Zdravotní stav spisovatelky se však rychle zhoršoval, takže od tohoto záměru bylo upuštěno a snažila se připravit pro první svazek sebraných spisů Babičku. Spisovatelka uskutečnila pouze drobné zásahy do textu a vypustila motto a věnování. Na víc již neměla vzhledem k pokračující nemoci sil. Augusta byl nespokojen a přestal Němcové vyplácet zálohy a ručit za ni v hostinci. Octl se prakticky bez prostředků a nakonec ji manžel ve velmi zuboženém stavu odvezl do Prahy. Den před smrtí dostala Němcová do ruky první sešit druhého vydání Babičky – vydání to bylo velmi nekvalitní, špatný tisk na nekvalitním papíře a opět tiskové chyby a neautorské zásahy, jako ve vydání prvním.

Třetí vydání vychází v nakladatelství I. L. Kober roku 1869 a je věnováno Americkému klubu dam, který se zasloužil o zřízení důstojného náhrobku spisovatelky na vyšehradsském hřbitově v témže roce.

Ani toto třetí vydání nebylo ilustrováno. První ilustrace k Babičce pocházejí od Quido Mánesa (1828–1880) a jde o tři vyobrazení s názvy Babiččin odjezd z Rovného na Staré Bělidlo, Návštěva u kněžny, Večer před svatbou Kristly – pletení věnečků. Vyšly roku 1858 k německému zkrácenému vydání Babičky v časopise Erinnerung, mající podtitul Rakouský beletristický měsíčník, vydávaném v Praze. Kresby převedl do podoby dřevorytu A. Řeháček. Jde současně o první překlad Babičky, který uskutečnil Jan Ohéřal, odpovědný

redaktor časopisu Erinenrungen, spolu s Boženou Němcovou. První české ilustrované vydání vydal I. L. Kober roku 1888 a je dílem Karla Stapfera (1863–1930), který je známý nejen jako ilustrátor, ale byl též scénografem, malířem a grafikem. Patřil k populárním ilustrátorům té doby, jeho kresby vycházely např. ve Zlaté Praze. Ilustrace k Babičce převedl pro účely tisku do dřevorytu Jan Vilím. Některé kresby Stapfer vytvořil i pro Pohorskou vesnici. Babička ilustrovaná Adolfem Kašparem (1877–1934), vydaná v České grafické unii roku 1903, je považována za mezník v českém ilustrátorském umění a umělci se za jeho práci dostalo chvály od samého J. V. Myslbeka, který prohlásil: „Lituji, že Bož. Němcová nevidí tyto perly.“ Kašparovi se podařilo vytvořit kongeniální pandán k textu. Úspěšnost umělcova díla spočívá též v tom, že se mu podařilo obrazově narativním způsobem zpřístupnit spisovatelčino vypravěčské umění širokým čtenářským vrstvám. Na zdařilosti Kašparových ilustrací se podílela i malířova obeznámenost s prostředím, v němž se děj knihy odehrával. Od té doby žije Babička Boženy Němcové ve svazku s ilustracemi Adolfa Kašpara. Z četných ilustrátorů Babičky nelze opomenout Václava Špálu (1885–1946), ovlivněného převážně expresionismem a kubismem, jehož tušové černobílé ilustrace, vyznačující se úsečnou kreslířskou zkratkou, vyvolaly negativní odezvu a tedy nepochopení. Kniha se Špálovými ilustracemi vyšla roku 1923 u Štorch-Mariena a pak ještě roku 1961, kolorovaná, ve Státním nakladatelství krásné literatury hudby a umění. Vynikajícími ilustracemi se dočkala Babička od ilustrátora a grafika Vladimíra Tesaře (*1924), které lze po Kašparových považovat za nejdárejší. Knihu vydal Československý spisovatel roku 1979, za typografické úpravy Oldřicha Hlavsy. K současným ilustrátorským pokusům o uchopení Babičky až jakýmsi provokativním způsobem náleží expresivní podání Martina Velíška (*1963), který ironií a parodií očišťuje dílo Němcové od navyklého způsobu vnímání a vřazuje je tak do postmoderního paradigmatu přítomnosti. Knihu vydalo nakladatelství Prostor roku 1995.

Babička Boženy Němcové byla poprvé vydána v létě roku 1855. Od té doby vyšlo kolem tři set čtyřiceti dalších českých vydání, přeložena byla do jedenadvaceti jazyků a připravuje se první překlad do holandštiny, pro který byla založena v listopadu minulého roku podpůrná nadace. Román Babička patří od doby prvního vydání mezi nejčtenější knihy českého čtenáře a vedle Máchova Máje, který vyšel roku 1836, právem náleží do základního fondu světového písemnictví 19. století.

Připravil Mgr. Jan Harvilko – Textilní muzeum TIBA

Vladimír Tesař, 1979

BABIČKA V EDICÍCH OD 19. STOLETÍ DO SOUČASNOSTI

MUZEUM BOŽENY NĚMCOVÉ
TEXTILNÍ MUZEUM TIBA

VÝSTAVNÍ SÍŇ NA CHODBĚ
Česká Skalice 25. 8. – 2. 10. 2005

První vydání Babičky Boženy Němcové vyšlo před 150 lety

Když Božena Němcová v zimě na přelomu let 1854–1855 hledala pro svůj román Babička, nesoucí podtitul Obrazy venkovského života, nakladatele, stal se jím po určitých obtížích Jaroslav Pospíšil, pražský tiskař a nakladatel, který již vydal Boženě Němcové v letech 1845–1847 Národní báchorky a pověsti a současně s Babičkou tiskl toto dílo podruhé. Němcová se osobně znala s Pospíšilem už od počátku čtyřicátých let 19. století, kdy kolportovala jím vydané knihy na Chodsku.

Jaroslav Pospíšil byl synem Jana Hostivíta Pospíšila (1785–1868), významného královéhradeckého obrozeneckého nakladatele, v němž bývá spatřován – i když nepůsobil v Praze – důstojný nástupce Krameriiův. Jan H. Pospíšil se vyučil knihtiskařem v rodné Kutné Hoře u Františka Korce, nenalezl však odpovídající místo v oboru, a tak po určitou dobu působil jako písař na kutnohorském magistrátu. Po svatbě s Kateřinou Ptačovskou získal darem od tchána tiskárnu v Hradci Králové, kterou vlastnil František Bouček a která před tím patřila významné rodině Tybelliů. Výhodou Pospíšilovou bylo, že vlastnil tiskárnu i nakladatelství, a nebyl tak závislý na cizích podnikatelských vztazích. Asi kolem roku 1818 začal Pospíšil vydávat české knihy svým nákladem, často bez ohledu na to, přinesou-li zisk. Jeho významným počinem, majícím pro nakladatele i ekonomický význam, bylo vydání Komenského díla Orbis pictus v pětiязыčné verzi roku 1833. Z časopisů, které vydával, připomeňme titul Jindy a nyní, anebo ještě známější Květy, kam přispívala celá řada významných osobností. Ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století byl Pospíšilův královéhradecký podnik literárním centrem celonárodního významu. Roku 1820 zakoupil Pospíšil tiskárnu v Praze, kterou vlastnila vdova Veronika Šollová, a vytvořil z ní pobočný závod. Své podniky rozdělil postupně Jan Hostivít mezi své syny, přičemž pražská tiskárna a nakladatelství připadly Jaroslavovi. A právě on vydal v Praze roku 1855, jako první, Babičku Boženy Němcové.

Jaroslav Pospíšil, křestním jménem Jan, nejstarší syn Jana H. Pospíšila, se narodil 13. září 1812 v Hradci Králové a zemřel 13. března 1889 v Praze. Otcí pomáhal v pražské pobočce, kterou koncem roku 1842 zcela převzal. Redigoval od roku 1837 do roku 1842 časopis Květy. Plně se účastnil veřejného života a vydával vedle Divadelní bibliotéky a Zábavníku pro mládež kuchařky M. D. Rettigové a spisy různého zaměření překládané z francouzštiny, polštiny i jiných jazyků. Některé tituly sám překládal. Roku 1861 byla jeho profesní

Jedna z ilustrací Václava Špály z roku 1923

zdatnost oceněna tím, že byl zvolen starostou gubernia knihtiskařů. Dcera Milada se provdala za Jana Ottu, známého pražského nakladatele, který později převzal Pospíšilovu tiskárnu. Jaroslav Pospíšil byl povahy vážné, klidné, nevýbojné a měl pověst charakterního člověka. Patřil k vlastencům, kteří se vyznačovali nepoddajností a neústupností. Zvláště je mu připisováno, že v období Bachovy reakce pečoval o čistotu a ryzost českého jazyka.

Babička, kterou Němcová začala psát po smrti syna Hynka, tedy od konce roku 1853, a dokončila v létě roku 1854, vyšla ve čtyřech sešitech rozměru 137×111 mm v období května až srpna. Sešity byly opatřeny hráškově zelenými nebo žlutými obálkami – první tři měly po osmdesáti stranách a čtvrtý 124 stran. První tři se prodávaly po 10 krejcarech, poslední za 12 krejcarů. Všechny obálky měly stejnou grafickou úpravu a zevnitř byly potištěny anotacemi knih z Pospíšilova skladu. Stalo se běžnou praxí – a tak to nakladatel zamýšlel –, že si čtenář po odstranění obálek nechal sešity svázat. Tak se stalo,

že sešitové vydání Babičky je velkou vzácností. Nakladatel zvolil sešitové vydání z obavy, že by kniha byla příliš drahá. Autorce toto dělení textu nevadilo, spíše se jí dotýkalo zdlouhavé vydávání sešitů. Román je rozdělen do 18 kapitol a uveden mottem z knihy německého spisovatele Karla Gutzkova (1811–1878) Ritter vom Geiste. Své dílo Němcová věnovala české vlastence Eleonoře hraběnce z Kounic (1809–1898), od níž očekávala za tuto dedikaci finanční podporu pro svou literární činnost – ta však nepřišla. Babička vyšla s tiskovými chybami, bez řádných korektur a se zásahy nakladatele do textu, které Němcovou nemile překvapily. Dobový tisk nám zachoval data, kdy se jednotlivé sešity objevily na pultech knihkupců. Pražské noviny z 16. května píší, že vyšel první sešit Babičky, cena 10 krejcarů. V Lumíru ze 7. června čteme: „Původního románu Babička od Boženy Němcové, který již prvním sešitem pozornost všech přátel uslechtilějšího čtení se obrátiti dovedl, jak to již při jméne paní spisovatelky očekávati bylo, vyšel právě sešit druhý.“ Pražské noviny 20. června píší: „Právě vyšel sešit třetí původního románu Babička od Boženy Němcové...“ Čtvrtý sešit vyšel pravděpodobně 16. srpna. V nedávno objeveném Seznamu knih vyšlých nákladem Jaroslava Pospíšila zjišťujeme, že Babička byla prodávána i jako komplet a to za 42 krejcarů. Nakladatel zaplatil autorce podle celkového účtu z 18. července 1855 za román Babička – jednalo se o 10 archů a 26 stran – honorář ve výši 151 zlatých a 20 krejcarů. Dlužno dodat, že písař, který rukopis opisoval pro tiskárnu, byl honorován lépe.

Stěžejnímu dílu Němcové vzdala hold řada osobností. Připomeňme hlas méně známý – romantický filozof Karel Boleslav Štorch, napsal: „...ačkoli nemá (Babička) napínavý děj, přece vábí od začátku do konce“. Vypravěčské umění Němcové stavěl Štorch nad „veské historie“ spisovatelů francouzských a německých.

Druhé vydání Babičky je z roku 1862 a vyšlo jako první svazek Sebraných spisů Boženy Němcové, které počal vydávat Antonín Augusta v Litomyšli. Jméno nakladatele Antonína Augusty je v dějinách české kultury nerozlučně spjato s posledními měsíci života Boženy Němcové. Antonín Augusta (?–1866) si vzal roku 1852 za manželku dceru litomyšlského knihtiskaře Bergera Františku a poté mu byla postoupena tiskárna. Byl člověkem plným životního elánu a dobré vůle pracovat pro povznesení českého národa. Vydával nejen knihy, ale i časopisy a roku 1861 začal tisknout první litomyšlské noviny Hlas z Litomyšle. Nejzávažnějším krokem v oboru krásné literatury byla však Augustova spolupráce s Boženou Němcovou. A jako nakladatel očekával, vzhledem k tomu, že Němcová byla známou a oblíbenou spisovatelkou, i značný zisk. Němcová jednala o spolupráci s Augustou už od roku 1859 a smlouvu o vydání